

Bartosz JAROSIŃSKI

Przygotowanie nauczycieli do reformy edukacji na przykładzie województwa świętokrzyskiego

W roku 1999 w Polsce miały miejsce cztery wielkie reformy społeczne, a mianowicie: reforma administracji, reforma służby zdrowia, reforma systemu edukacji narodowej i reforma samorządu terytorialnego. Reformy te, o różnym stopniu przygotowania merytorycznego, zostały wdrożone w jednym czasie i nie brano pod uwagę ich społecznych skutków.

Spółeczeństwo, jak i samorządy terytorialne słusznie obawiały się, że np. koszty reformy edukacji narodowej zostaną przerzucone na ubożające społeczeństwo i z tego powodu nie zrealizuje swoich ambicji edukacyjnych, szczególnie w środowisku wiejskim.

Najmniej pozytywnych wskazań w badaniach opinii publicznej uzyskały podstawowe cele reformy oświaty – podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa i wyrównanie szans edukacyjnych. Obawiano się przede wszystkim wzrostu wydatków na kształcenie dzieci (81,1%), przy czym głęboka obawa dotyczyła środowisk wiejskich, rodzin wielodzietnych oraz gospodarstw małomiasteczkowych w woj. woj. podkarpackim, lubelskim i świętokrzyskim. Ponad połowa respondentów wskazywała na następujące elementy reformy systemu oświatowego: reforma jest niedopracowana (77,6%); nie stać nas finansowo na tę reformę (61,2%); nie można eksperymentować na dzieciach (57%); reforma jest potrzebna, ale powinna zostać wprowadzona później (55,5%) oraz że reforma utrudni życie rodzinne z racji dowożenia dzieci do szkół (50,4%)¹.

W badaniach pytano również o ocenę nowego systemu szkolnego w porównaniu ze starym w ujęciu wojewódzkim. Na pytanie, czy nowy system jest dużo

¹ *Diagnoza społeczna*, Warszawa 2000, s. 153–155.

lepszy, nie uzyskano żadnej odpowiedzi w województwach dolnośląskim, lubuskim, podkarpackim, podlaskim, świętokrzyskim i zachodniopomorskim, co wskazuje na negatywne przyjęcie reformy oświatowej. Na kolejne pytania: „czy jest raczej lepszy” uzyskano w regionie 10,33% odpowiedzi pozytywnych (w kraju 14,52%); „czy jest raczej gorszy” – 40,01% odpowiedzi na tak (w kraju 27,59%); „czy jest dużo gorszy” – 15,74% (w kraju 17,85), a nie miało zdania w tej sprawie 33,93% w regionie (w kraju 38,06%). Generalnie mieszkańcy regionu świętokrzyskiego byli najbardziej sceptyczni co do szans reformy oświatowej².

Reformę oświaty w warunkach regionu świętokrzyskiego przyjęto niezwykle pesymistycznie. Aż 37,64% ankietowanych uznało, że nowy system w oświacie niczego nie zmienia. Następnie 72,54% uznało, że kraju nie stać finansowo na tę reformę; ponad 61% uważało, że nie można w ten sposób eksperymentować na dzieciach; ponad 76% wskazało, że reforma jest niedopracowana koncepcyjnie; blisko 88% obawiało się, że wzrosną wydatki na kształcenie dzieci, którym oni nie podolają; 58,36% stwierdziło, że reforma utrudni im życie rodzinne. Wskazań pozytywnych nie było wiele; ponad 50% wskazało, że reforma jest potrzebna, ale powinna zostać wprowadzona później; 19,28% wskazało, że reforma podniesie poziom wykształcenia dzieci; tylko 15% podkreślało, że reforma wyrówna szanse kształcenia dzieci z różnych środowisk.

Po krótkim okresie wyczekiwania zdecydowano się na skorzystanie z Programu Aktywizacji Obszarów Wiejskich (PAOW) i jego części edukacyjnej i postanowiono przeszkolić nauczycieli do nowych zadań i nowych programów nauczania, jakie przyniosła za sobą reforma oświatowa w 1999 roku.

Po wieloletnich przygotowaniach przeprowadzono szkolenie nauczycieli w zakresie poprawy jakości kształcenia dzieci wiejskich, uwzględniając nowe programy nauczania wprowadzone reformą oświatową. Przykładowo szkolenia nauczycieli dotyczyły: nauczania zintegrowanego w klasach I–III, szczególnie znajdujące uznanie w środowiskach wiejskich przy małej liczbie uczniów (ukończyło 195 nauczycieli); nauczania przyrody w klasach IV–VI (68); do kształcenia w zakresie edukacji w dziedzinie wychowania obywatelskiego i historii społeczeństwa w klasach IV–VI (63); nowych zasad oceniania uczniów na wszystkich poziomach edukacji (136); stosowania aktywizujących metod nauczania (279); tworzenia autorskich programów nauczania (97); rozwijania umiejętności wychowawczych (212); nauczania w klasach integracyjnych (41); edukacji elementarnej w przedszkolu (68). Na osobne podkreślenie zasługuje również szkolenie dla dyrektorów szkół w zakresie wprowadzania reformy

² *Diagnoza społeczna*, Warszawa 2000, s. 152. Szerzej: J. Jaroński, *Reforma oświaty w regionie świętokrzyskim w świetle badań ankietowych*, [w:] Z. Ratajek, *Szkola w perspektywie XXI wieku. Tężejność i przyszłość*, Kielce 2008 (w druku).

oświaty i promocji edukacji poprzez podniesienie umiejętności tworzenia zespołów, komunikowania się z nimi i działań prowadzących do rozwoju szkoły, które ukończyło 95 nauczycieli.

Łącznie na terenie województwa zostało przeprowadzonych 1254 osoboszkoleń. Niektórzy nauczyciele uczestniczyli w dwóch lub więcej kursach tematycznych. Szkolenia prowadzone były w systemie stacjonarnym (8 dni kalendarzowych, z pełnym wyżywieniem i zakwaterowaniem) w średnio 30-osobowych grupach i obejmowały 60 godzin zajęć warsztatowych. Już sama tematyka szkoleń świadczy o istotnych problemach i potrzebach edukacyjnych nauczycieli ze środowiska wiejskiego, wadze problemów będących następstwem reformy oświatowej.

Nowe programy nauczania to także nowe wyzwania z zakresu informatyzacji i komputeryzacji szkół, co szczególnie w warunkach regionu świętokrzyskiego było wyzwaniem wręcz cywilizacyjnym, z racji ubogiej infrastruktury telekomunikacyjnej.

Szkolenia z zakresu informatyki dla nauczycieli były prowadzone w regionie świętokrzyskim w okresie lipiec–październik 2004 r. i skorzystało z nich w różnych grupach specjalistycznych ponad 1100 pedagogów, głównie ze szkół wiejskich. Na przykład szkolenie dla administratorów sieci w wymiarze 42 godzin (ukończyło 212 nauczycieli); szkolenie z zakresu wykorzystania Internetu do nauczania wybranych przedmiotów (137 nauczycieli); szkolenie z zakresu podstaw korzystania z Internetu (154 nauczycieli); szkolenie ogólne i podstawowe z zakresu wykorzystania technologii informatycznych jako pomocy w nauczaniu (451); szkolenie z zakresu wykorzystania innych narzędzi informatycznych w nauczaniu poszczególnych przedmiotów (1224 nauczycieli).

W szkoleniu z zakresu technologii informatycznych dla dyrektorów szkół, w wykorzystaniu komputerów w zarządzaniu szkołą i oświatą, w pierwszym module uczestniczyło 28 nauczycieli, natomiast w drugim module – 102 osoby.

Łącznie nauczyciele i dyrektorzy szkół z województwa świętokrzyskiego ukończyli 1248 kursów tematycznych. Te kursy były prowadzone w systemie stacjonarnym, 5 dni kalendarzowych (42 godziny), z wyżywieniem i zakwaterowaniem, w grupach średnio 25-osobowych. Zajęcia były prowadzone metodą warsztatową w pracowniach komputerowych. Każdy z uczestników miał zagwarantowany całodobowy dostęp do komputera i Internetu.

Obok szkolenia informatycznego i dydaktycznego istotną częścią programu PAOW stały się inwestycje w edukację, szczególnie w odniesieniu do środowiska wiejskiego. Łącznie zrealizowano w województwie 240 projektów remontowo-inwestycyjnych, z czego 140 projektów w kategorii „rozbudowa, remonty i modernizacja budynków szkolnych”, które wszystkie zrealizowano.

W porozumieniu z Krajowym Komitetem Sterującym PAOW po uzyskaniu dodatkowych środków zrealizowano m.in. wszystkie wnioski z kategorii „szkolenia dla nauczycieli i dyrektorów szkół”; 43 wnioski z kategorii „szkolenia informatyczne”; 37 wniosków z kategorii „zakup środków dydaktycznych”; 51 wniosków w kategorii „zakup oprogramowania komputerowego”. W jednej tylko kategorii „zakup środków dydaktycznych” na 52 złożone wnioski zrealizowano tylko 48 i była to jedyna kategoria nie w pełni wykonana, bez istotniejszego znaczenia dla całości programu.

W części edukacyjnej program PAOW stanowił dodatkowe wsparcie dla szkół oraz nauczycieli na obszarze wiejskim w okresie bardzo trudnej sytuacji ekonomicznej samorządów lokalnych oraz licznych obaw społeczności lokalnych, związanych z reformą systemu oświatowego. Szczególnie wdrożenie systemu komputeryzacji i informatyzacji szkół przyniosło wymierne efekty społeczne i dydaktyczne. W latach 2000–2005 liczba komputerów w szkołach regionu świętokrzyskiego zwiększyła się prawie trzykrotnie w szkołach podstawowych i gimnazjach, dwukrotnie w liceach ogólnokształcących oraz półtora-krotnie w szkołach zawodowych. Ponadto dwukrotnie wzrosła liczba szkół wiejskich mających stały dostęp do Internetu, mimo trudności technicznych, wynikających z ubogiej infrastruktury technicznej regionu świętokrzyskiego, a obszarów wiejskich w szczególności³.

Na tle innych regionów od 2000 r. województwo świętokrzyskie wyróżnia się silnymi aspiracjami gospodarstw domowych w zakresie kształcenia dzieci. Aż 72,52% oczekiwało od swoich dzieci ukończenia studiów wyższych z magisterium i 21,52% szkoły wyższej zawodowej z licencjatem. Na podobnym poziomie w kraju tego rodzaju aspiracje mają gospodarstwa z woj. podlaskiego (odpowiednio 68,33% i 10,91%), a więc z obszarów o wysokim rejestrowanym bezrobociu.

W 2005 roku w aspiracjach do ukończenia studiów na poziomie magisterskim nadal przodowały w kraju dwa województwa, a mianowicie lubelskie (73%) oraz świętokrzyskie (68%). W ostatnich dwóch latach zaobserwowano dalszy wzrost aspiracji w dużych miastach oraz w województwach lubelskim i świętokrzyskim (odpowiednio 86 i 83%).

Program Aktywizacji Obszarów Wiejskich był pierwszym programem w okresie transformacji społeczno-ustrojowej skierowanym do społeczności wiejskiej, ale nakierowany był nie na rozwój rolnictwa i produkcji rolnej. Był programem skierowanym na najważniejsze problemy cywilizacyjne polskiej

³ Szerzej: B. Jarosiński, „Wybrane problemy komputeryzacji i informatyzacji szkół regionu świętokrzyskiego, [w:] Z. Ratajek, *Szkoła w perspektywie XXI wieku. Teraźniejszość i przyszłość*, Kielce 2008 (w druku).

wsi, a w szczególności wsi świętokrzyskiej. Ujawnił, jak ważnym jest w realiach regionu rolniczego wspieranie systemu edukacyjnego, zapewniającego – szczególnie młodzieży wiejskiej – wyższy poziom wiedzy, umiejętności korzystania z dobrodziejstw współczesnej cywilizacji, zdobycia wiedzy na określonym poziomie, umożliwiającej w przyszłości zmianę miejsca zamieszkania i satysfakcjonujący status materialny i społeczny, dający nadzieję na awans cywilizacyjny młodzieży wiejskiej. Dlatego nie jest przypadkiem wzrost zainteresowania problemami ekologicznymi i kulturowymi najbliższego otoczenia⁴, co stało się możliwe dzięki dostępowi do wiedzy za pośrednictwem mediów elektronicznych. Dostęp do wiedzy informatycznej spowodował istotną aktywizację obywatelską, zainteresowanie programami realizowanymi w szkołach, wpłynął na powoływanie z inicjatywy mieszkańców licznych lokalnych organizacji pozarządowych – przede wszystkim ekologicznych, dbających o stan własnego środowiska naturalnego. Dostęp do informacji spowodował też zainteresowanie programami ochrony i profilaktyki zdrowia realizowanymi w regionie świętokrzyskim wśród ludności wiejskiej⁵, która w elektronicznych środkach masowej informacji znalazła znacznie więcej wyczerpujących informacji o możliwościach i efektach zdrowotnych badań profilaktycznych niż w tradycyjnych komunikatach prasowych.

Realizacja programu PAOW przyczyniła się w warunkach regionu świętokrzyskiego do znacznego społecznego ożywienia mieszkańców wsi, których uprzednio cechował niski stopień aktywności i przedsiębiorczości. W tym znaczeniu był to program pionierski, który przekonał wieś świętokrzyską do podobnych programów, finansowanych ze środków Wspólnoty Europejskiej. Ten program potrafił przełamać sytuację kryzysową nie tylko w edukacji regionalnej, ale przede wszystkim w środowisku wiejskim o niskim stopniu zaufania społecznego, które jak dotąd z dobrodziejstw transformacji społeczno-gospodarczej korzystało w ograniczonym zakresie.

⁴ Szerzej: I. Fudali, *Kultura ekologiczna młodzieży – suplement do badań własnych (na przykładzie woj. świętokrzyskiego)*, „Rocznik Politologiczny Akademii Świętokrzyskiej”, Kielce 2007, nr 4.

⁵ I. Fudali, J. Grzela, *Realizacja polityki ekologicznej w zakresie promocji zdrowia*, [w:] *Oblicza współczesnej polityki*, red. A. Kasińska-Metryka, Kielce 2007, s. 199–225.

Summary

Preparing Teachers to the Reform of Education Based on an Example of Swietokrzyskie Province

The author describes how PAOW and its education part was used at Swietokrzyskie Province. It was decided to train teachers to new duties and new teaching programs which was brought by reform of education in 1999. Those trainings helped to overcome an aversion to the reform and contributed to the effectiveness of teaching.